

VÁRANDÓS NŐK PÁRKAPCSOLATI MINŐSÉGE ÉS ANNAK SZOCIODEMOGRÁFIAI JELLEMZŐKKEL MUTATOTT ÖSSZEFÜGGÉSEI

Šindýlková Zsófia – Kopcsó Krisztina

ÖSSZEFOGLALÓ

A gyermekvállalás hatást gyakorol a szülők párkapcsolatának dinamikájára és annak minőségére. Jelen elemzés célja a várandós nők párkapcsolati minőségének jellemzése és szociodemográfiai változókkal mutatott összefüggéseinek vizsgálata. Az elemzés a Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat első szakaszának adatain történt (n = 8103). A vizsgálat során a várandósok párkapcsolati elégedettségét, elköteleződését és a partnereikkel megtapasztalt pozitív interakciók és konfliktusok gyakoriságát mértük fel, valamint válási szándékukat. A négy skála típusú párkapcsolati mutató elkülönítését konfirmatív faktorelemzéssel támasztottuk alá. Azonosítottuk a várandósok két klaszterét: az átlagos és az alacsony minőségű kapcsolatban (25,3%) élőket. Az alacsony minőségű csoportba tartozás aránya magas volt azon nők körében, akik harmadik vagy ennél többedik gyermeküket várták, élettársi kapcsolatban éltek házassági szándék nélkül vagy nem éltek együtt partnerükkel, saját vagy partnerük iskolai végzettsége a maximum 8 osztályt érte el, nem rendelkeztek munkaviszonnyal, családjuk jövedelme az alsó ötödhöz tartozott és a várandósságot nem tervezték vagy bizonytalanok voltak ennek kapcsán. Az, hogy az anya első vagy többedik gyermekét várta, kismértékben módosította a szociodemográfiai változókkal megfigyelt összefüggéseket. Az eredmények informálhatják a gyermeket váró párokat támogató programok tervezését.

Tárgyszavak: párkapcsolati minőség, várandósság, szociodemográfiai tényezők, gyermekvállalás

Šindýlková Zsófia, KSH Népeśségtudományi Kutatóintézet
E-mail: heizerzso@gmail.com

Kopcsó Krisztina, KSH Népeśségtudományi Kutatóintézet;
Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Pszichológia Intézet, Fejlődés- és Klinikai
Gyermeleléktan Tanszék
E-mail: kopcs@demografia.hu

BEVEZETÉS

Napjainkban – kifejezetten a nyugati kultúrákban – meglehetősen nagy szabadságot kapnak az egyének annak eldöntésében, hogy szeretnének-e gyermeket vállalni, és ha igen, azt mikor szeretnék és hányat (Twenge et al., 2003). A szülővé válás az első gyermek megszületésekor következik be. Ez egy kiemelt időszak a pár életében, ami alapvető hatással van a kapcsolat dinamikájára (Goldenberg and Goldenberg, 2008), valamint a párkapcsolat minősége is hatással van a gyermekvállalásra (Rijken and Thomson, 2011). A gyermekvállalás és a szülővé válás folyamata egy bonyolult, összetett és hosszú távú fejlődési átmenet (Perren et al., 2003), mely fiziológiai, pszichológiai és szociális alkalmazkodást is magában foglal a szülői pár számára (Bäckström et al., 2018). A gyermek érkezésével a korábbi életmód megváltozik, az élettér beszűkül, az első időszakban kifejezetten a gyermek szükségleteinek kielégítése kerül előtérbe és ez magával hozza a párkapcsolatra fordítható idő és energia mennyiségének csökkenését is (Kerekes, 2017).

Amint arra a szakirodalmi összegzés is rámutat, számos tényező befolyásolja azt, hogy miként hat a család és a párkapcsolat működésére a gyermek érkezése. Habár számos longitudinális kutatás készült a témában, elenyésző azon tanulmányok száma, amely részletesen bemutatja keresztmetszeti adatokon keresztül a várandós nők párkapcsolati minőségének befolyásoló tényezőit. Ebből kifolyólag jelen tanulmány arra vállalkozik, hogy megvizsgálja, melyek azok a szociodemográfiai tényezők, amelyek befolyással vannak a várandós nők párkapcsolati minőségére a Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat első, várandós szakaszának adatai alapján.

SZÜLŐVÉ VÁLÁS

A család egy dinamikus rendszer, amely állandó változásban van, ugyanakkor törekszik a homeosztázis fenntartására. Hill és Rodgers (1964) meghatározása szerint a családok egy fejlődési folyamaton mennek keresztül, amelyet a személy életében bekövetkező legfontosabb életesemények tagolnak. Az egyes életciklusok váltásakor a későbbi eredményes alkalmazkodás érdekében fontos, hogy a család képes legyen újrastrukturálni addigi életvitelét, új szerepeket felvállalni, új családtagokat befogadni a családi életbe és rugalmasan változtatni az addig megszokott működésén. Az állandó változásokhoz való sikeres alkalmazkodás a fejlődés, elégedettség érzését hozza magával a családtagok számára. Minden életciklusváltást normatív krízisként értelmezhetünk, amely magában rejtje a fejlődés lehetőségét, ha a felek képesek rugalmasan újrastrukturálni korábbi kapcsolatukat (Edgar, 2004).

A családi életciklusok sora ideális esetben az újonnan házasodott párral veszi kezdetét, akik ezután csecsemős családdá válnak (Hill és Rodgers, 1964). A családdá alakult pár két tagjának eleinte definiálnia kell a kapcsolatukat meghatározó szerepeket, határokat, szabályokat, meg kell tanulniuk az intim kapcsolat létrehozásának és működtetésének feltételeit. Mindez sok alkalmazkodást igényel, ám arra is lehetőséget teremt, hogy egy stabil és teherbíró kapcsolatot hozzanak létre a felek, amelyben felkészülnek a később eléjük gördülő kihívások és nehézségek adaptív megoldására. Ez az időszak a fészekrakásra való ráhangolódás időszaka is, amelyben a pár felkészül a szülővé válásra (Goldenberg and Goldenberg, 2008).

A csecsemő megfogánása életciklusváltást hoz magával. A szülők már a várandósság alatt érzelmi köteléket kezdenek kialakítani születendő gyermekükkel. Az első gyermek fogantatása a "nő régi életének végét jelenti" (Raphael-Leff, 2010, 33. o.). Elkezdődik az anyává válás folyamata, annak élettani és pszichológiai vonatkozásaival. A többedik gyermeküket váró anyák számára a várandósság időszakának változásai már kevésbé ismeretlenek, ám az újabb terhesség ebben az esetben is kihívásokkal jár.

A várandósság során bekövetkező legtöbb változás a nőt érinti, azonban az általa megélt átalakulás a partnerére is hatással van. A várandósság során a női test számos változáson megy keresztül, gondoljunk itt akár a hormonális változásokra, a hastérfogat növekedésére, a hangulatingadozásra, a mellék érzékenységének növekedésére, összességében a testkép teljes átalakulására (Sagiv-Reiss et al., 2012). A gyermeket váró nőnek újból és újból alkalmazkod-

nia kell a várandósság egyes trimesztereiben történő változásokhoz, el kell fogadnia a testében zajló folyamatokat, amelyek legtöbbször a kontrollálási körén kívül esik (Warren and Brewis, 2004). Mindezek mellett meg kell küzdenie a várandósság, majd kifejezetten a szülés okozta fájdalmakkal, kellemetlenségekkel, amelyek ezen állapot természetes velejárói (Lundgren, 2005). A várandósság élményét és folyamatát számos tényező befolyásolja, például a várandós érzelmi, mentális és egészségi állapota, fizikai kondíciója, lakhelye, társadalmi-gazdasági körülményei (Pohárnok, 2017; Weinreb et al., 2014), az apa bevonódása és a társas támogatás mértéke (Bäckström et al., 2018; Gebuza et al., 2016; Zamani et al., 2019).

A PÁRKAPCSOLAT MINŐSÉGÉNEK JELLEMZŐI

A párkapcsolat minősége az élet számos területére hatással van az életminőség egyik legfontosabb előrejelzőjeként (Amato and Booth, 1997; Gödri, 2001). Dobrowolska és munkatársai (2020) összegzése szerint a házasságukkal elégedettebb és kevesebb kapcsolati viszálykodást tapasztaló személyek jobb kommunikációról (Ghahremani et al., 2017), összességében jobb egészségről (Bowen, 1966), magasabb kölcsönös támogatásról (Nomaguchi, 2012) és kevesebb negatív életeseményről (Dew and Wilcox, 2011) számolnak be.

A párkapcsolat minőségének pontos meghatározása és vizsgálata a párkapcsolat értékelésének szubjektív jellege miatt nehézségekbe ütközik (Gilford and Bengtson, 1979). Az utóbbi évtizedekben számos elmélet és mérőeszköz született a párkapcsolat minőségének, stabilitásának mérésére, elemzésére – melyek próbálják minél átfogóbban megragadni ezt a többdimenziós jelenséget (Gödri, 2001). Thibaut és Kelley (1959) csereelmélete alapján minden emberi kapcsolatban a másik embertől kapott jutalmakkal és felmerülő költségekkel szembesülünk. Párvalasztáskor az a célunk, hogy az általunk választott partnerrel létrejövő kapcsolatban minél több legyen a jutalom és lehetőleg minél kevesebb a befektetett költség. A kapcsolatból származó jutalmak közé tartozhat a támogatás, a bizalom, a másik személytől kapott segítség, a másik biztatása – összefoglalva tehát minden pozitív interakció és élmény. A kapcsolat költségének számít a kapcsolatra fordított idő és energia mennyisége. Nagy egyéni különbségek mutatkoznak meg abban, hogy ki mekkora jutalmat biztosító és mekkora befektetett költségű kapcsolatban érzi jól magát, hogy mivel lesz elégedett.

A kutatásokban leggyakrabban mért dimenzió a párkapcsolati elégedettség (Lakatos et al., 2020; Lawrence et al., 2007; Shapiro et al., 2000; Twenge et al.,

2003), mely szintjét meghatározza a párkapcsolatban megélt pozitív és negatív tapasztalatok aránya (Gottman, 1993) és az, hogy a felek mennyire tudják kielégíteni egymás intellektuális, szexuális és érzelmi igényeit (Rusbult et al., 1998). A boldogság szintje, a harmónia, a szexuális elégedettség, az alkalmazkodás és a kommunikáció szintén befolyásolja az elégedettséget - összefoglalva tehát a kapcsolat egyes viselkedésbeli, kognitív és érzelmi aspektusai (Fincham et al., 2018; Johnson et al., 1986).

Gottman (1993) elmélete alapján azok a párok lesznek elégedettek kapcsolatukkal, ahol a két fél közötti pozitív és negatív interakciók aránya eléri az 5:1 (pozitív : negatív) arányt. Azon kapcsolatok jellemezhetőek a legkevésbé stabilnak, melyekben a negatív interakciók aránya jóval nagyobb mértékben van jelen, mint a pozitív interakcióké. A pozitív és negatív interakciók (Gilford and Bengtson, 1979) párhuzamba állíthatók a Thibaut és Kelley (1959) által megfogalmazott jutalmakkal (pozitív interakciók) és költségekkel (negatív interakciók). A kapcsolatban felmerülő negatív interakciók - például konfliktusok, kihívások természetesen, hiszen a „férfiak és nők rendszerint eltérő szerep-elvárásokkal, hiedelmekkel, értékekkel, attitűdökkel, célokkal és lehetőségekkel nőnek fel. Már életük kezdeti szakaszától fogva más-más problémamegoldó technikákat tanulnak meg, eltérő kommunikációs stílust alakítanak ki, másként gondolkodnak a szexualitásról és mást várnak az emberi kapcsolatoktól” (Goldenberg and Goldenberg, 2008. 73.o.). Minden kapcsolat fontos feladata, hogy meg tudjon birkózni ezekkel a különbségekkel és megfelelő módon tudja kezelni a kialakult konfliktusokat. Bár mindkét dimenzió nagy hatással van az általános minőségre, bizonyos kutatások azt mutatják, hogy a negatív interakciók nagyobb fajsúllyal befolyásolják az elégedettséget (Burman et al., 1992). Azt is kimutatták azonban, hogy a konfliktusok kezelésének módja sokkal fontosabb, mint a konfliktus tartalma (Gottman and Silver, 2016; Sanford, 2003).

A kapcsolatok egy további fontos dimenziója az elköteleződés, ami az a kialakított erős érzelmi kötelék a partnerrel, ami magába foglalja a kapcsolat hosszú távú fenntartására irányuló elszántságot, kötődést. Rusbult (1983; Rusbult et al., 1998) szerint a kapcsolat iránti elköteleződést négy tényező befolyásolja: a kapcsolatból származó jutalmak, egy másik kapcsolatból származó lehetséges jutalmak, a kapcsolat vége miatt elvesztett befektetések és a kapcsolatból való kilépés költségei. Azokban a kapcsolatokban lesz magas az elköteleződés mértéke, amelyben magas a kapcsolatból származó jutalom, a kapcsolat vége miatt elvesztett befektetés és a kapcsolatból való kilépés költségeinek mértéke, azonban alacsony a másik kapcsolatból származó lehetséges jutalom.

A partnerkapcsolat pillanatnyi jellemzői és szubjektív megítélése mellett az is figyelmet érdemel, hogy miként képes alkalmazkodni a pár a családi dinamikát érintő kihívásokhoz. Olson modelljében (Olson and Gorall, 2003) éppen ezért az érzelmi kötődés, kohézió mellett fontos szerep jut a kommunikációs készségeknek, valamint az adaptitásnak, rugalmasságnak. E három sajátosság mentén egy hazai diádikus kutatásban (Lakatos et al., 2020) a partnerkapcsolatok öt klaszterét azonosították, amelyek különböztek egymástól a párkapcsolati és szexuális elégedettség vonatkozásában is.

GYERMEKVÁLLALÁS HATÁSA A PÁRKAPCSOLATRA

A gyermekvállalással kapcsolatos tendenciák minél pontosabb megértésének háttérében kettő fő cél áll (Cox et al., 1999): (1) Megérteni azon párok erősségeit, akiknek kapcsolatát a szülővé válás élménye fokozza, vagy akikre az élmény csupán minimális negatív hatással van, (2) Azonosítani azokat a párokat és kapcsolatuk jellemzőit, akik valószínűleg fokozottabb párkapcsolati nehézségekkel fognak szembenézni a szülővé válás során.

A szakirodalomban jelenleg két fő szemlélet uralkodik a szülővé válás következtében létrejövő párkapcsolati változásokat illetően. Számos longitudinális tanulmány eredménye azt mutatja, hogy a gyermek megszületése után a párkapcsolati elégedettség csökken (Belsky and Rovine, 1990; Karayağiz et al., 2019; Lawrence et al., 2007; Lawrence et al., 2008; Mortensen et al., 2012; Moss et al., 1986; Shapiro et al., 2000; Twenge et al., 2003; VanLaningham et al., 2001), míg néhány kutatás ennek ellentétéről számol be, mely szerint a gyermekvállalásnak nincs hatása a párkapcsolati elégedettségre, vagy éppen pozitív hatással bír (Cowan and Cowan, 1999; Cox et al., 1999; Erát, 2019; Hobbs and Cole, 1976). Ezen hatások az esetek többségében a gyermek megszületését követően jelentkeznek, azonban már a várandósság élménye is befolyással bír a kapcsolatra.

A gyermekvállalás három fő területen jelent többlet terhet a család számára – (1) időköltések, (2) pszichoszociális stressz (3) pénzügyi költségek (Fawcett, 1988). Pollmann-Schult (2014) összefoglalója alapján a szülőség romló házassági minőséggel (Claxton and Perry-Jenkins, 2008), lecsökkent házastársi elégedettséggel (Keizer et al., 2010), megemelkedett házastársi konfliktusokkal (Nomaguchi and Milkie, 2003), és súlyosabb depressziós tünetekkel (Farmer and Ferraro, 1997) állt kapcsolatban, különösen abban az esetben, ha a várandósság tervezetlen volt (Dew and Wilcox, 2011).

A következőkben egyenként ismertetjük az azon tényezőkkel kapott kutatási eredményeket, amelyek a korábbiakban összefüggést mutattak a párkapcsolati minőség gyermekvállaláskor bekövetkező változásaival. Mindazonáltal fontos megjegyeznünk, hogy az eredmények egymással történő összevetését nehezíti a vizsgált háttérváltozók eltérő köre és az alkalmazott mérőeszközök különbségei, akárcsak a gyermekvállalással kapcsolatos társadalmi-politikai tényezők (pl.: szülési szabadság, gyermekvállalást támogató kormányzati lépések, adókedvezmény a többgyermekes családoknak stb.) országok közötti különbségei.

A GYERMEKEK SZÁMA

A legmarkánsabb változás a párkapcsolat minőségében az első gyermek megszületésekor várható, ugyanis ekkor történik meg az életciklusváltás - a szülővé válás (Hill és Rodgers, 1964). A párnak újdonsült szülői szerepekkel kell azonosulnia, új kihívásokkal megküzdenie és a korábbi diádikus kapcsolatot triádra váltania (Pollmann-Schult, 2014; Vajda, 2012). Az első gyermeküket váró nők jobb párkapcsolati minőségéhez éppen ezért hozzájárul az apa aktív részvétele a várandósság időszakában (Bäckström et al., 2018), valamint a felek edukációja a szülővé válás során rájuk váró változásokkal kapcsolatban (Deave et al., 2008).

Számos vizsgálati eredmény vonatkozik a párkapcsolati minőség és a gyermekek számának összefüggéseire. Kowal és munkatársai (2021) eredményei alapján a növekvő gyerekszám csökkenő párkapcsolati elégedettséggel jár együtt - azonban ez csak a nők körében igaz. Jose és Alfons (2007) eredményei alapján szintén szignifikáns negatív kapcsolat van a gyermekek számának növekedése és a házastársi elégedettség között, tehát minél több gyermeke van a családnak és minél hosszabb ideje áll fenn a kapcsolat annál több lesz a házassági és szexuális alkalmazkodási probléma. Karayağiz és munkatársai (2019) Törökországban végzett kutatása alapján ezzel megegyező összefüggést kaptak - a gyermekek számának növekedésével egyre alacsonyabb a kapcsolattal való elégedettség. Mortensen és munkatársai (2012) szerint azok az anyák, akik első gyermeküket várják magasabb kapcsolati elégedettséget mutattak a várandósság idején a többedik gyermeküket váró anyákkal összehasonlítva, azonban ők meredekebb hanyatlást tapasztaltak a párkapcsolatukkal való elégedettségben miután az első gyermekük megszületett. A Twenge és munkatársai (2003) által készített metaanalízis szintén

azt erősíti meg, hogy a szülők, különösen a csecsemőket gondozó anyák, kevésbé elégedettek a kapcsolatukkal, mint a gyermektelen párok, és negatív kapcsolat áll fenn a házastársi elégedettség és a gyermekszám között. Arra is felhívják a figyelmet, hogy a gyermekvállalás és az alacsonyabb párkapcsolati elégedettség között megfigyelt kapcsolat jelentősebb a magasabb szocioökonómiai státusszal rendelkező párok esetében, aminek magyarázatát a fokozott szerepkonfliktusban látják.

Általánosságban véve minél több gyermek van egy családban, annál több feladatot kell a szülőknek ellátnia. A különböző életkorú gyermekek egymástól eltérő szükségletekkel rendelkeznek, így a szülőknek rugalmasan alkalmazkodniuk kell az adott gyermek életkorának és fejlettségi szintjének megfelelő igényekhez. Mindez azt eredményezi, hogy a szülőknek kevés idejük és energiájuk marad arra, hogy a párkapcsolatuk ápolásába is energiát fektessenek, ami hosszú távon negatív hatással lesz a kapcsolat minőségére (Dew, 2007). Előfordulhat az is, hogy azon férfiak, akik partnerei több gyermeket szültek, kevésbé tartják párjuk testét vonzónak, ami a férfiaknál a szexuális elégedettség csökkenésével és ezáltal a kapcsolattal való általános elégedettség csökkenésével is járhat (Marcinkowska et al., 2018).

Erát (2019) hazai mintán végzett számításai az első és többedik gyermeküket váróknál ezzel ellentmondóak, ugyanis elemzésében minden élve született gyermek körülbelül 16%-kal csökkentette az alacsony párkapcsolati elégedettséggel jellemezhető csoportba való tartozás esélyét. Ugyanakkor vannak olyan hazai (Vajda, 2012) és nemzetközi kutatások is (Dobrowolska et al., 2020), amelyek nem mutattak ki szignifikáns összefüggést a gyermekszám és a személyek párkapcsolati elégedettsége között.

A PARTNERKAPCSOLAT TÍPUSA

Az elmúlt évtizedekben a házasságok számának csökkenését és az élettársi kapcsolatok elterjedését láthatjuk a világ számos pontján, így hazánkban is (Gödri, 2001; Murinkó és Spéder, 2015; Spéder, 2005). A házások és élettársi kapcsolatban élő személyek párkapcsolati elégedettségét összehasonlítva Erát (2019) hazai mintán végzett elemzései azt mutatták, hogy az élettársi kapcsolatban élő férfiak és nők átlagosan 3,4-szer nagyobb eséllyel tartoztak az alacsonyabb minőségű csoportokba, mint a házas párok. A kapcsolat stabilitására vonatkozóan a házasságban élők kapcsolatai stabilabbnak mondhatók, mint az élettársi kapcsolatban élő pároké (Pilinszki, 2012), ugyanis míg az élettársi kapcsolatban

élők 12,6%-nál merült fel a válás gondolata, addig ez a házasságban csupán 5,7%. A házasságban és élettársi kapcsolatban élők közötti különbség számos nemzetközi tanulmányban is megmutatkozott (Dush et al., 2003; Hansen et al., 2007) a házasságban élők javára.

Első gyermeküket váró családokat vizsgálva Mortensen és munkatársai (2012) ennek megfelelően azt az eredményt kapták, hogy a házasságban élő személyek általánosságban véve magasabb párkapcsolati elégedettségről számoltak be a szülővé válás során, mint az élettársi kapcsolatban élő személyek. Ugyanakkor hangsúlyozták, hogy ez a szignifikáns különbség a házasság javára kifejezetten a várandósság alatt mutatkozott meg, azonban a házasságban élők longitudinálisan vizsgálva nem mutatott protektív hatást arra vonatkozóan, hogy mekkora mértékű lesz a párkapcsolati elégedettségben bekövetkező csökkenés a gyermek megszületése után. A két kapcsolati típus közötti különbséget brit eredmények (Keizer and Schenk, 2012) is igazolták a házasságban élők javára.

Fontos megjegyeznünk ugyanakkor, hogy az élettársi kapcsolatban élők nem tekinthetők homogén csoportnak. Körükben legkevesebb két csoportot érdemes elkülöníteni. Amint azt Murinkó és Spéder (2021) ismertetik, az élettársi kapcsolatban élők egy része idővel házasságot köt, esetükben tehát az élettársi kapcsolatot „próbaházasságnak”, a „házasság előszobájának” tekinthetjük, az élettársak házasságkötésének esélye ráadásul jelentősen nagyobb az első gyermek érkezésekor. Az élettársak egy másik csoportja ugyanakkor tartósan, házassági szándék nélkül választja ezt a párkapcsolati formát.

ISKOLAI VÉGZETTSÉG

Dobrowolska és munkatársai (2020) 33 országot átívelő kutatásukban - melyben 18 és 88 év közötti személyek vettek részt - kimutatták, hogy a házassággal való elégedettség és az iskolai végzettség között pozitív szignifikáns kapcsolat áll fenn - tehát minél magasabb a pár iskolázottsága, annál inkább lesznek elégedettebbek a kapcsolatukkal.

Kifejezetten első gyermeküket váró anyák körében Belsky és Rovine (1990) az Egyesült Államokban végzett longitudinális kutatása alapján azokban a családokban, ahol akár a férj akár a feleség a házassági minőség csökkenését tapasztalta a gyermek megszületését követően a férfiak és feleségek fiatalabbak voltak, kevésbé iskolázottak, rövidebb ideig voltak házasságban és alacsonyabb jövedelemmel rendelkeztek. Ezeket az összefüggéseket egy Angliában végzett longitudi-

nális kutatás is alátámasztotta (Moss et al., 1986), amelynek eredményei alapján a házastársi elégedettségben bekövetkező csökkenés a gyermek megszületését követően mindkét szülő esetében azokban a családokban a legnagyobb, ahol az anyáknak alacsonyabb az iskolai végzettsége.

A magas iskolai végzettséggel rendelkező nők sok esetben kevesebb gyermeket szülnek, és kevésbé élük át a gyermeknevelésből származó előnyöket (Nomaguchi and Brown, 2011). Twenge és munkatársai (2003) áttekintő tanulmánya ennek megfelelően arra a következtetésre jut, hogy a szülőség házassági elégedettségre kifejtett negatív hatása erőteljesebb magasabb szocioökonómiai státusz esetén, amit azzal magyaráztak, hogy ebben a csoportban az anya ki-maradása a munka világából nagyobb elégedetlenséghez vezethet. Kowal és munkatársai (2021) 33 ország adatait vizsgáló kutatásukban ehhez hasonlóan azt találták, hogy minél magasabb a szülők iskolai végzettsége, annál inkább kapcsolatot mutat a gyermekek nagyobb száma az alacsonyabb házassági elégedettséggel. Ennek hátterében az állhat, hogy a több gyermeket nevelő magasan iskolázott szülőknek nehezebb lehet a különböző társadalmi szerepek között egyensúlyoznia.

Ugyanakkor Jose és Alfons (2007) első és többedik gyermekeit váró Belgiumban élő anyákkal történő vizsgálata alapján nem talált a házassági elégedettség és az iskolázottság között kapcsolatot.

A SZÜLŐK ÉLETKORA ÉS A KAPCSOLAT HOSSZA

A házastársi elégedettség és a kapcsolat időtartama közötti összefüggések leírására többféle elmélet született és ennek megfelelően a kutatási eredmények is vegyesek. Egyfelől, a kapcsolat előrehaladtával a pár egyre jobban megismeri egymást, egyre inkább kiigazodnak a kapcsolatuk dinamikáján, ami fokozhatja a kapcsolat stabilitását és kohézióját (Anderson et al., 2003; Gödri, 2001). Egyes elméletek szerint az elégedettség a házasság korai éveiben csökken, majd bizonyos idő eltelte után emelkedik (Rollins and Cannon, 1974). Ehhez hasonló Jose és Alfons (2007) eredménye, mely szerint a házasságuk korai vagy késői éveiben lévők nagyobb elégedettséget mutatnak, mint azok, akik a házasság középső éveiben tartanak. Egy másik elképzelés alapján minél hosszabb ideje áll fenn egy házasság annál alacsonyabb lesz a vele való elégedettség (Kurdek, 1999; VanLaningham et al., 2001), melynek hátterében a szexuális elégedettség csökkenésének negatív hatása is feltételezhető (Dobrowolska et al., 2020; Jose and Alfons, 2007).

Az első gyermeküket váró párokat longitudinálisan vizsgálva Belsky és Rovine (1990) eredményei azt mutatják, hogy a fiatalabb házaspárok, a rövidebb ideje házások, a kevésbé iskolázottak és az alacsonyabb jövedelműek a házasságuk minőségének csökkenését tapasztalták a gyermek megszületését követően. Shapiro és munkatársai (2000) 6 éven keresztül vizsgált friss házaspárokat (n = 130), mely párok többsége a vizsgálat időtartama alatt szülővé vált, míg a gyermeket nem vállaló párok alkották a kontrollcsoportot. Azon párok, akik házasságuk elején magasabb elégedettségről számoltak be, nagyobb valószínűséggel vállaltak gyermeket a házasság első 4-6 évében. A házasság viszonylag korai idejében szülővé válni magasabb házassági elégedettséggel járt együtt - ez a hatás különösen a feleségek esetében mutatkozott meg.

Első és többedik gyermeküket váró Angliában élő anyák longitudinális vizsgálata (Moss et al., 1986) azt mutatta, hogy a fiatalabb és a rövidebb ideje házasszülőknél csökkent a legnagyobb mértékben az elégedettség a gyermek megszületését követően. Ennek hátterében az állhat, hogy a fiatalabb személyeknek kevesebb tapasztalata van, nagy valószínűséggel szűkösebbek az anyagi erőforrásaik és valószínűbb, hogy nem volt tervezett a terhesség, ami mind negatív hatással van a párkapcsolati minőségre. Egy Norvégiában készült longitudinális születési kohorszvizsgálatban (Mortensen et al., 2012) ezzel megegyezően azt találták, hogy habár a rövidebb ideje kapcsolatban lévők a várandósság ideje alatt magasabb elégedettségről számoltak be, mint a hosszabb ideje kapcsolatban élők, a szülés utáni visszaesés esetükben nagyobb mértékű volt.

Mindemellett néhány kutatás (Dobrowolska et al., 2020; Kowal et al., 2021) nem mutatott ki szignifikáns összefüggést a házasság időtartama, a szülők életkora és a párkapcsolati minőség között.

A CSALÁD ANYAGI HELYZETE

A család ellátásához, eltartásához és a gyermekvállaláshoz biztos anyagi háttér szükséges. Ennek megteremtése a legtöbb esetben – legalábbis időszakosan – az apákra hárul, ugyanis az anya a gyermekvállalással egy időre mindenképp kiesik a munka világából és így a család az apa jövedelméből gazdálkodik. Abban az esetben, ha több gyermek születik a családban, akkor az anyagi háttér biztosítása nagy terhet jelenthet az apa számára, hiszen hosszú időn keresztül kell egyedül gondoskodnia családjának anyagi megélhetéséről (Marini, 1980). Az apa ebből fakadó frusztráltsága és a szükségesnél kevesebb kapcsolatra fordítható

ideje, figyelme a párkapcsolati elégedettség csökkenéséhez vezethet (Dean et al., 2007; Erát, 2019). Ezen összefüggés jól magyarázható Maslow (1943) szükséglet-hierarchia elméletével, hogy amíg az alapvető szükségletek nincsenek kielégítve (ide tartoznak a fiziológiai és biztonsági szükségletek), addig a személy kevesebb figyelmet tud fordítani a magasabb rendű szükségletekre, mint például a kapcsolatok ápolására, intimitásra, érzelmi kiteljesedésre, önbecsülésre, önmegvalósításra (Jackson et al., 2016).

Egy 94 országot magába foglaló elemzés eredményei szerint a gyermekvállalás rosszabb anyagi helyzettel való elégedettséggel járt együtt, ami a szubjektív jóllétet is csökkenti (Stanca, 2012). A család rosszabb anyagi helyzete alacsonyabb kapcsolati minőséggel függ össze (Dobrowolska et al., 2020; Kowal et al., 2021), a jobb anyagi helyzet pedig magasabb párkapcsolati elégedettséggel jár együtt, ám csak az egygyermekes családok esetében. Ha már több gyermekkel rendelkezett a család, akkor a jobb anyagi helyzetnek nem volt pozitív hatása a párkapcsolati elégedettségre. A gyerekek jelenléte emellett negatívabb hatással van azokban a családokban, ahol a szülők magas szocioökonómiai státusszal jellemezhetők, ugyanis ők több szerepkonfliktust és a szülővé válással kapcsolatos stresszt élnek át (Twenge et al., 2003).

A GYERMEKVÁLLALÁS TERVEZETTSÉGE

Míg biológiai értelemben a várandósság kezdete egyértelműen detektálható, ugyanis a fogantatással egyidőben élettani, hormonális változások mennek végbe, addig pszichológiai értelemben a fogamzás egy sokkal összetettebb jelenség. Ez utóbbi arra a folyamatra utal, melyet akár lelki fogantatásnak is nevezhetnénk, mely során megformálódik a magzat jelentése és elfogadásra kerül a várandósság az anyai pszichében. Azért kiemelten fontos beszélni erről a témáról, ugyanis egy csecsemő megfogantatása lehet “egy dédelgetett vágy beteljesülése, egy hosszú és fájdalmas küzdelem gyümölcse és egy nemkívánt “megszálló”, ha nem tervezetten érkezik, rossz időben és/vagy rossz partnertől” (Pohárnok, 2017, 106–107). A gyermekvállalás tervezettségének körülményei ennél fogva nagy hatással lehetnek a párkapcsolati minőségre. A tervezetlen gyermekvállalás időnként egyben azzal is jár, hogy a csecsemős családdá alakulást nem előzi meg a pár családdá alakulásának életciklusa (Hill és Rodgers, 1964), amely azonban erőforrásokat biztosíthatna a családi életciklusváltás normatív kríziséhez való alkalmazkodáshoz. A kutatások eredményei itt sem egyöntetűek, összességében ugyanakkor inkább a kapcsolatukkal elégedett párok vállalnak

gyermeket (Papházi et al., 2019; Shapiro et al., 2000). Emellett a külföldi és hazai kutatások többségében – függetlenül attól, hogy hányadik gyermekét várja a nő – a tervezett gyermekvállalás pozitív hatással van a szülők párkapcsolati elégedettségére (Hadházi és Hajdu, 2014; Lawrence et al., 2008).

Cox és munkatársai (1999) eredményei szerint azok az első gyermeküket vállaló párok, akik tervezték a gyermekvállalást, magasabb párkapcsolati elégedettségről számolnak be a várandósság idején és a kutatás részeként problémamegoldást igénylő feladatban több pozitív interakciót mutatnak, mint akik nem tervezték a gyermekvállalást. Továbbá esetükben kisebb csökkenés mutatkozott a párkapcsolati elégedettségben a gyermek születését követő időszakban. Meglepő módon szintén első gyermeküket váró nőket vizsgálva Belsky és Rovine (1990) eredményei ennek ellentétéről szólnak, ugyanis elemzéseikben azok a feleségek, akik esetében romlott a házasságuk minősége a gyermekük születése után nagyobb eséllyel tartoztak abba a csoportba, amely tervezte a várandósságot. Ennek magyarázatára azzal a feltételezéssel éltek, hogy a gyermekvállalást nem tervező feleségek jobban aggódtak és negatívabb elvárásokkal bírtak a helyzetük alakulását illetően, míg a gyermekvállalást tervező nők pozitív elvárásai és az ezt követő tényleges tapasztalataik között jelentősebb eltéréseket tapasztalhattak.

Mortensen és munkatársai (2012) első és tizedik gyermeküket váró anyákat vizsgálva azt az összefüggést erősítette meg, mely szerint a tervezett várandósság a nem tervezett várandóssághoz képest magasabb párkapcsolati elégedettséggel járt a várandósság idején. Ugyanakkor a longitudinális elemzéseket megvizsgálva a gyermekvállalás tervezettségének nem volt jelentős hatása a szülés utáni hanyatlás mértékére.

A KUTATÁS CÉLJA

A bemutatott szakirodalmi háttér alapján jelen tanulmány célja, hogy reprezentatív hazai mintán vizsgálja azt, hogy miként jellemezhető a gyermeket váró nők párkapcsolatának minősége. A párkapcsolat minőségének vizsgálatakor az anyai értékelés többféle aspektusát vettük figyelembe annak érdekében, hogy a szubjektív élmény minél finomabb eltéréseit azonosíthassuk.

A vizsgálat így kiterjed (1) a kapcsolat értékelésére irányuló négy dimenzió – párkapcsolati elégedettség, elköteleződés, pozitív és negatív interakciók – megkülönböztetésének érvényességének ellenőrzésére, (2) a gyermeket váró nők különböző csoportjainak elkülönítésére a vizsgált párkapcsolati dimenziók és a

válási szándék alapján (3) a csoportokhoz tartozás bizonyos szociodemográfiai változókkal mutatott összefüggéseinek feltárására, mind a teljes mintát tekintve, mind pedig az első és a többedik gyermeküket várókat külön-külön megvizsgálva.

MÓDSZER

MINTA ÉS ELJÁRÁS

Az adatok elemzéséhez a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet (NKI) által folytatott Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat (továbbiakban Kohorsz '18) első hullámának adatait használtuk fel (N = 8287). A kutatás mintája a 2018-ban szülő nőkre nézve reprezentatív, és olyan anyákat foglal magába, akik gyermekei Magyarországon születtek 2018. április 1. és 2019. április 30. között. Az adatfelvétel az esetek többségében (78%) a várandósság 28–31. hetében, vagyis a harmadik trimeszter elején történt. Az adatfelvételt a védőnők végezték. A kutatásban való részvétel önkéntes volt és egy beleegyező nyilatkozat aláírásához volt kötve. A résztvevők részletes adatvédelmi és adatkezelési tájékoztatásban részesültek. A mintavételről és a kutatás módszertanáról további információt tartalmaz a témában megjelent két jelentés (Szabó et al., 2020; Veroszta, 2018).

Jelen elemzésből kizárásra kerültek azon személyek, akik az adatfelvételkor úgy nyilatkoztak, hogy nincsen partnerük, illetve azt mondták, hogy nem a jelenlegi partnerük a születendő gyermek vér szerinti apja. Ezáltal az elemzett adatbázis 8103 várandós nő adatát tartalmazza. Az anyák életkorának átlaga 29,98 év volt (SD = 5,86). A minta szociodemográfiai jellemzőit az *1. táblázat* ismerteti.

1. táblázat. A szociodemográfiai változók eloszlásai

Változó	n (%)
Paritás (n = 8103)	
1. gyermekét várja	3865 (47,7)
2. gyermekét várja	2680 (33,1)
3. gyermekét várja	1081 (13,3)
4. vagy többedik gyermekét várja	477 (5,9)
Hivatalos családi állapot (n = 8103)	
Házas	4548 (56,1)
Hajadon	3315 (40,9)
Özvegy	11 (0,1)
Elvált	229 (2,8)
Valós partnerkapcsolati helyzet (n = 8103)	
Házastársával él együtt	4488 (55,4)
Élettársával él együtt	3436 (42,4)
Házasodási szándékkal	2195 (63,8)
Házasodási szándék nélkül	1241 (36,2)
Partnere van, de nem él vele együtt (LAT)	179 (2,2)
Anya iskolai végzettsége (n = 8101)	
Maximum 8 osztály	1267 (15,6)
Szakmunkás	1058 (13,1)
Érettségi	2428 (30,0)
Felsőfokú	3348 (41,3)
Apa iskolai végzettsége (n = 8069)	
Maximum 8 osztály	1062 (13,2)
Szakmunkás	2163 (26,8)
Érettségi	2369 (29,4)
Felsőfokú	2475 (30,7)
Anya életkora (n = 8103)	
-24	1465 (18,1)
25-34	4756 (58,7)
35-	1882 (23,2)
Kapcsolat hossza (n = 8063)	
3 év vagy kevesebb	1916 (23,8)
3-6 év	2070 (25,7)
6-10 év	2077 (25,8)
10 év vagy több	2000 (24,8)

1. táblázat. A szociodemográfiai változók eloszlásai (folytatás)

Változó	n (%)
Anya munkaviszonya (n = 8103)	
Van munkaviszonya	6122 (75,6)
Nincs munkaviszonya	1981 (24,4)
Jövedelmi ötöd (n = 7272)	
1 (legalsó)	1272 (17,5)
2	1362 (18,7)
3	1399 (19,2)
4	1625 (22,3)
5 (legfelső)	1614 (22,2)
Gyermekvállalás tervezettsége (n = 8103)	
Tervezett	5571 (68,8)
Nem tervezett	1962 (24,2)
Bizonytalan vagy nem besorolható	570 (7,0)

MÉRŐESZKÖZÖK

A várandós adatfelvétel során a párkapcsolati minőség négy dimenziója került felmérésre – az anya párkapcsolattal való elégedettsége és elköteleződése, valamint a szülők között előforduló pozitív és negatív interakciók gyakorisága, amelyek mindegyikéről az anya szolgáltatott adatot önkéntes kérdőíven. Az alkalmazott mérőeszközök részletes ismertetése korábbi kiadványunkban olvasható (Szabó et al., 2020).

A párkapcsolati elégedettség és elköteleződés mérésére az Investment Model Scale (IMS, Rusbult, Martz and Agnew, 1998) két alskálájának 3–3 tételének magyar fordítása (Kozékiné, 2014) szolgált. A válaszadók ötfokú Likert-skálán jelezték, hogy mennyire értenek egyet a párkapcsolatukra vonatkozó állításokkal (1 = Egyáltalán nem értek egyet, 5 = Teljesen egyetértek). Az alskálák pontszáma így egyenként 3 és 15 között változhat, ahol a magasabb összpontszám a párkapcsolattal való elégedettség és az iránta való elköteleződés magasabb mértékére utal. Mind az elégedettség (Cronbach alfa = 0,815), mind az elköteleződés (Cronbach alfa = 0,856) alskála belső konzisztenciája megfelelő volt a vizsgált mintán.

A párkapcsolatok minőségének további aspektusaként a szülők között előforduló pozitív és negatív interakciók gyakorisága került felmérésre, a 11 tételű Gilford-Bengtson Marital Satisfaction Scale (Gilford and Bengtson, 1979;

Silverstein and Bengtson, 2008), magyar adaptációja (Kopcsó, 2018) révén. A válaszadók ötfokú Likert-skálán jelezték, hogy milyen gyakornak vélik a megadott párkapcsolati interakciók előfordulását (1 = Szinte soha, 5 = Mindig). A konfliktusokat 6 tétel (Cronbach alfa = 0,735; az összpontszám 6 és 30 között változhat), míg a pozitív interakciók előfordulását 5 tétel (Cronbach alfa = 0,839; az összpontszám 5 és 25 között változhat) mérte fel, amely alskálák megfelelő belső konzisztenciát mutattak. Az alskálák összpontszámai a párok között előforduló pozitív és negatív interakciók gyakoriságát tükrözik.

Mind a négy vizsgált párkapcsolati mutató esetén sérül a normalitás, és a magas párkapcsolati minőségre utaló pontszámok fordulnak elő gyakrabban. A pozitív és negatív párkapcsolati interakciókra vonatkozó alskálák összpontszámainak kiszámításakor a hiányzó adatokat legalább 80%-os kitöltöttség esetén a személy által megválaszolt tételek átlagpontszámával helyettesítettük (lásd bővebben Szabó et al., 2020). Egyéb adatpótlás nem történt, így az egyes elemzések elemszáma eltér.

A párkapcsolatok jellemzése kapcsán az ismertetett skálák mellett egy további kérdés a válás lehetőségére vonatkozott. A feltett kérdés így hangzott "Az elmúlt egy év során felmerült-e Önben a válás, a kapcsolat megszakításának a gondolata?" - a válasz opciók (és ezek százalékos előfordulása az elemzett mintán) a következők voltak: (1) Nem merült fel (91,5%); (2) Igen, gondolt rá (6,1%); (3) Igen, mindketten gondoltak rá (2,0%); (4) Igen, komolyan foglalkoznak a válás, a kapcsolat megszakításának a lehetőségével (0,3%); (5) A válás már folyamatban van (0,1%).

Szociodemográfiai háttérváltozóként a következők kerültek bevonásra az elemzésekbe: (1) anya paritása (első, második, harmadik, negyedik vagy többedik gyermekét várja), (2) anya hivatalos családi állapota (hajadon, házas, özvegy vagy elvált), (3) anya valós partnerkapcsolati helyzete (házastársával él, élettársi kapcsolat, látogató partnerkapcsolatban van); (4) az anya és az apa legmagasabb befejezett iskolai végzettsége (max. 8 osztály, szakmunkás, érettségi, felsőfokú¹); (5) az anya életkora (24 évnél fiatalabbak, 25–34 évesek, 35 évnél idősebbek); a párkapcsolat hossza (negyedek mentén kialakított kategóriák: legfeljebb 3 év, 3–6 év, 6–10 év, legalább 10 év), (4) a háztartás jövedelme (havi nettó ekvivalens jövedelem, ötödökbe sorolva), (5) az anya munkaviszonya (van vagy nincs a várandósság idején), (6) várandósság tervezettsége (tervezett,

¹ Szakmunkás végzettség alatt a szakmunkásképző vagy szakképzés érettségi nélkül végzettséget értjük. Érettségiként a szakközépiskolai vagy gimnáziumi érettségit, valamint az ezt követő, felsőfokra nem akkreditált szakképzést vagy középfokú technikumai végzettséget kategorizáltuk.

nem tervezett², bizonytalan vagy nem besorolható³). Az élettársi kapcsolatban élő nőket két csoportra osztottuk az alapján, hogy tervezik-e, hogy valamikor összeházasodnak partnerükkel.

STATISZTIKAI ELEMZÉSEK

A megerősítő faktorelemzés R 4.1.0 programban („psych”, „lavaan”, „semTools” és „lavaanPlot” csomagok alkalmazásával), míg a további elemzések az IBM SPSS Statistics 25 programban történtek. A párkapcsolati dimenziók négyfaktoros modellre való illeszkedését megerősítő faktorelemzéssel vizsgáltuk, legnagyobb valószínűségi elven alapuló becslési eljárással (Maximum-Likelihood: ML). A mérlegelt illeszkedési mutatók: Root-Mean-Square Error of Approximation (RMSEA), Tucker-Lewis Nonnormed Fit Index (TLI), Comparative Fit Index (CFI), Standardised Root Mean square Residual (SRMR) és Gamma hat. Meghatározott határértékek alapján (Hooper et al., 2008; Hu and Bentler, 1999) az RMSEA értéke 0,08 alatt elfogadható, 0,06 alatt jó illeszkedést; a TLI és a CFI értéke 0,9 felett elfogadható, 0,95 felett jó illeszkedést; az SRMR értéke 0,08 alatt elfogadható, 0,05 alatt pedig jó illeszkedést jelez. A Gamma hat értéke alapján az illeszkedést 0,9 felett tekinthetjük elfogadhatónak, 0,95 felett jónak (Marsh et al., 2004).

Az egyes párkapcsolati dimenziók közötti összefüggéseket Spearman-féle rangkorrelációval vizsgáltuk. Kétlépéses klaszterelemzést használva azonosítottuk a hasonló párkapcsolati minőséggel rendelkező anyák csoportjainak számát és az elkülönülő csoportokat, a vizsgált négy skála típusú összesített párkapcsolati dimenziót, és a válási szándék kategoriális változóját bevonva. Az azonosított két klaszter párkapcsolati mutatóinak eltéréseit Mann-Whitney tesztekkel ellenőriztük. Ezt követően Pearson-féle Khi-négyzet próbával vizsgáltuk a szociodemográfiai háttértényezők hatását a klaszterelemzés által azonosított csoportokba való tartozásra. Ezt előbb a teljes mintán, majd az első és a többedik gyermeküket váró nőkre nézve külön-külön is megvizsgáltuk. A szignifikancia szintet $p < 0,05$ küszöbön állapítottuk meg.

² A nem tervezett várandósságok a nem kívánt és a kívántnál előbb bekövetkező várandósságokat egyaránt magukba foglalják.

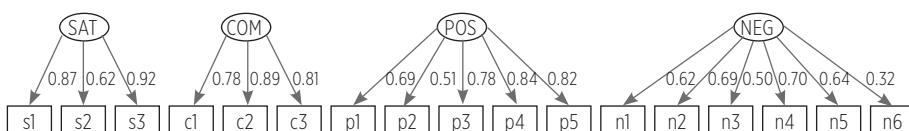
³ Ide tartozott, ha az anya „bizonytalan volt”, „nem gondolkodott rajta” „nem tudja” választ adott arra a kérdésre, hogy szerette-e volna, hogy valaha még gyermeke szülessen, vagy megtagadta erre a válaszadást, valamint ha az időzítést illető kérdésre „nem tudja” választ adott, vagy megtagadta rá a válaszadást.

EREDMÉNYEK

A PÁRKAPCSOLATI DIMENZIÓK EGYMÁSSAL MUTATOTT ÖSSZEFÜGGÉSEI

A vizsgálat első lépéseként a párkapcsolat jellemzésére szolgáló alskálák feltételezett modelljének illeszkedését teszteltük. A négydimenziós modell ($n = 7192$) illeszkedése kiválóan bizonyult ($\chi^2 = 2585,41$, $df = 113$, $CFI = 0,959$, $TLI = 0,950$, $RMSEA = 0,055$ [90% CI: 0,053; 0,057], $SRMR = 0,038$, $\text{Gamma hat} = 0,961$). A sztenderdizált faktorsúlyokat az 1. ábra ismerteti.

1. ábra: A megerősített faktorstruktúra és a tételek sztenderdizált faktorsúlyai

Megjegyzés: SAT = Elégedettség faktor, COM = Elköteleződés faktor, POS = Pozitív interakciók faktor, NEG = Negatív interakciók faktor.

Ezután megvizsgáltuk, hogy az egyes párkapcsolati mutatók összesített pontszámai mekkora mértékben függenek össze egymással. A párkapcsolatot pozitívan értékelő konstruktumok (elégedettség, elköteleződés, pozitív interakciók) között közepes mértékű, pozitív irányú korreláció volt megfigyelhető, míg ezek a konfliktusok gyakoriságával kismértékben, negatív irányban jártak együtt (lásd 2. táblázat).

2. táblázat. A párkapcsolati mutatók együttjárásai (ρ)

	Elégedettség	Elköteleződés	Pozitív interakciók
Elköteleződés	0,601***		
Pozitív interakciók	0,557***	0,448***	
Konfliktusok	-0,386***	-0,317***	-0,351***

*** $p < 0,001$. Az elemszám 7602 és 7719 között változik.

KLASSZIFIKÁCIÓ

A kétlépéses klaszteranalízis ($n = 7526$) két klasztert azonosított, és az elemzés sziluett-együtthatójának értéke (0,6) a modell megfelelő illeszkedésére utalt. Az 1. klaszterhez tartozó várandósok (5585 fő, 74,7%) mind a négy vizsgált alskála vonatkozásában magasabb minőségű párkapcsolatról nyilatkoztak, mint a 2. klaszterhez (1896 fő, 25,3%) tartozók (lásd 3. táblázat). Emellett, míg az 1. klaszterben senki nem számolt be arról, hogy felmerült volna esetükben a válás szándéka, addig a 2. klaszterben a gyermeket váró nők 32,8%-a számolt be erről. A klaszterek jellemzőinek megvizsgálása után az 1. klaszterhez tartozó várandós anyák párkapcsolati minőségét "Átlagos minőségűnek", míg a 2. klaszterhez tartozó nőket "Alacsony minőségűnek" neveztük el.

3. táblázat. Az azonosított klaszterek párkapcsolati mutatói

	1. klaszter		2. klaszter		Összesen	
	M (SD)	Mdn	M (SD)	Mdn	M (SD)	Mdn
Elégedettség	14,18 (0,98)	14	11,14 (2,37)	11	13,41 (1,97)	14
Elköteleződés	14,81 (0,52)	15	12,42 (2,27)	12	14,20 (1,61)	15
Pozitív interakciók	22,33 (2,17)	23	18,00 (3,64)	18	21,23 (3,24)	22
Konfliktusok	8,89 (1,93)	9	12,32 (3,83)	12	9,77 (2,96)	9

Megjegyzés: A két csoport értékei Mann-Whitney teszttel megvizsgálva mind a négy vizsgált párkapcsolati mutató esetén szignifikánsan ($p < 0,001$) különböztek.

A PÁRKAPCSOLATI MINŐSÉG SZOCIODEMOGRÁFIAI ÖSZSZEFÜGGÉSEI

A hasonló minőségű kapcsolatok csoportjainak kialakítása után megvizsgáltuk azt, hogy mely vizsgált szociodemográfiai változók milyen mértékben függnek össze az egyes csoportokba való tartozással. Elemzéseink azt mutatják, hogy a mért szociodemográfiai háttérváltozók szignifikánsan, kis- vagy közepes mértékben befolyásolják azt, hogy a várandós milyen párkapcsolati minőségről számolt be (lásd 4. táblázat). Kivételt képez ez alól a párkapcsolat hossza, amelynek hatása a teljes mintán elhanyagolható mértékű volt.

A teljes mintán vizsgálva a várandós nők 25,3%-a tartozott az alacsony minőségű párkapcsolat csoportba. Ez az arány különösen magas volt azon anyák körében, akik harmadik (34,8%) vagy ennél többedik gyermeküket várták (39,5%), élettársi kapcsolatban éltek házassági szándék nélkül (42,5%) vagy nem él-

tek együtt partnerükkel (60,7%), saját (40,0%) vagy partnerük (40,8%) iskolai végzettsége a maximum 8 osztályt érte el, nem rendelkeztek munkaviszonnyal (35,6%), családjuk jövedelme az alsó ötödhöz tartozott (40,3%) és a várandósságot nem tervezték (35,4%) vagy bizonytalan választ adtak ennek kapcsán (37,8%).

4. táblázat. Az átlagos és az alacsony minőségű párkapcsolat előfordulása az egyes szociodemográfiai csoportokban a teljes mintán

Változó	Átlagos minőségű párkapcsolat n (%)	Alacsony minőségű párkapcsolat n (%)	χ^2	df	Cramer-féle V
Paritás (n = 7481)			236,852***	3	0,178 ^m
1. gyermekét várja	2976 (82,3)	638 (17,7)			
2. gyermekét várja	1720 (69,5)	755 (30,5)			
3. gyermekét várja	642 (65,2)	342 (34,8)			
4. vagy többedik gyermekét várja	247 (60,5)	161 (39,5)			
Valós partnerkapcsolati helyzet (n = 7481)			319,795***	3	0,207 ^m
Házastársával él együtt	3362 (79,7)	858 (20,3)			
Élettárs házassági szándékkal	1535 (76,0)	486 (24,0)			
Élettárs házassági szándék nélkül	635 (57,5)	470 (42,5)			
LAT	53 (39,3)	82 (60,7)			
Anya iskolai végzettsége (n = 7479)			206,397***	3	0,166 ^s
Maximum 8 osztály	655 (60,0)	437 (40,0)			
Szakmunkás	644 (67,4)	311 (32,6)			
Érettségi	1748 (77,3)	513 (22,7)			
Felsőfokú	2536 (80,0)	635 (20,0)			
Apa iskolai végzettsége (n = 7456)			189,496***	3	0,159 ^s
Maximum 8 osztály	551 (59,2)	379 (40,8)			
Szakmunkás	1419 (71,5)	566 (28,5)			
Érettségi	1697 (77,2)	502 (22,8)			
Felsőfokú	1904 (81,3)	438 (18,7)			
Anya életkora (n = 7481)			52,193***	2	0,084 ^s
-24	890 (68,0)	418 (32,0)			
25-34	3445 (77,4)	1005 (22,6)			
35-	1250 (72,5)	473 (27,5)			
Kapcsolat hossza (n = 7455)			15,300***	3	0,045
3 év vagy kevesebb	1268 (72,4)	484 (27,6)			
3-6 év	1489 (77,5)	432 (22,5)			
6-10 év	1465 (75,4)	479 (24,6)			
10 év vagy több	1348 (73,3)	490 (26,7)			

4. táblázat. Az átlagos és az alacsony minőségű párkapcsolat előfordulása az egyes szociodemográfiai csoportokban a teljes mintán (folytatás)

Változó	Átlagos minőségű párkapcsolat n (%)	Alacsony minőségű párkapcsolat n (%)	χ^2	df	Cramer-féle V
Anya munkaviszonya (n = 7481)			128,719***	1	0,131 ^s
Van	4445 (77,8)	1266 (22,2)			
Nincs	1140 (64,4)	630 (35,6)			
Jövedelmi ötödök (n = 6856)			208,086***	4	0,174 ^m
1 (legalsó)	678 (59,7)	458 (40,3)			
2	902 (71,2)	365 (28,8)			
3	1014 (76,4)	314 (23,6)			
4	1224 (78,5)	335 (21,5)			
5 (legfelső)	1293 (82,6)	273 (17,4)			
Gyermekvállalás tervezettsége (n = 7481)			194,617***	2	0,161 ^s
Tervezett	4123 (79,3)	1077 (20,7)			
Nem tervezett	1154 (64,6)	632 (35,4)			
Bizonytalan	308 (62,2)	187 (37,8)			
Összesen (n = 7481)	5585 (74,7)	1896 (25,3)			

Megjegyzés: *** $p < 0,001$. A hatásméret mérésére a Cramer-féle V értéket szolgált, amelynek értelmezése a szabadságfok függvénye. Ennek jelölése a táblázatban: ^s = kis hatás, ^m = közepes hatás.

Azt is megvizsgáltuk, hogy kimutatható-e a szociodemográfiai változóknak eltérő mértékű hatása attól függően, hogy a várandós nő most válik szülővé vagy már többedik gyermekét várja. Az eredmények alapján bizonyos szociodemográfiai változóknak eltérő erősségű hatása van az első (5. táblázat) és a többedik gyermeküket (6. táblázat) váró anyák párkapcsolati minőségére.

Mindenekelőtt a paritás hatása úgy tűnik, legmarkánsabban az első és a többedik gyermeküket váró nők párkapcsolati minőségének eltérésében mutatkozik meg, ugyanis abban az esetben, ha az anya többedik gyermekét várja, már nincs számottevő hatása a párkapcsolat minőségére annak, hogy pontosan hányadik gyermekével várandós. A valós partnerkapcsolati helyzet mentén szintén különbség mutatkozik - az első gyermeküket váró nőknél nagyobb ezen szociodemográfiai változó hatása, mint a többedik gyermeküket váróknál. Ami a párkapcsolat hosszát illeti, míg az első gyermeküket várók esetén ez kis hatással bír a kapcsolat minőségére, addig a többedik gyerme-

küet váróknál a változó hatása bár szignifikáns, ám elhanyagolható mértékű. A többi vizsgált szociodemográfiai háttérváltozó hatásában nem mutatkozott meg számottevő különbség az első és többedik gyermeküket várók csoportja között.

5. táblázat. Az átlagos és az alacsony minőségű párkapcsolat előfordulása az egyes szociodemográfiai csoportokban az első gyermeküket váró nők almintáján

Változó	Átlagos minőségű párkapcsolat n (%)	Alacsony minőségű párkapcsolat n (%)	χ^2	df	Cramer-féle V
Valós partnerkapcsolati helyzet (n = 3614)			230,498***	3	0,253 ^m
Házastársával él együtt	1597 (89,5)	187 (10,5)			
Élettárs házassodási szándékkal	1033 (80,6)	249 (19,4)			
Élettárs házassodási szándék nélkül	307 (66,7)	153 (33,3)			
LAT	39 (44,3)	49 (55,7)			
Anya iskolai végzettsége (n = 3613)			67,263***	3	0,136 ^s
Maximum 8 osztály	268 (70,0)	115 (30,0)			
Szaktmunkás	313 (77,1)	93 (22,9)			
Érettségi	991 (82,4)	211 (17,6)			
Felsőfokú	1403 (86,5)	219 (13,5)			
Apa iskolai végzettsége (n = 3598)			83,637***	3	0,152 ^s
Maximum 8 osztály	242 (68,4)	112 (31,6)			
Szaktmunkás	689 (79,0)	183 (21,0)			
Érettségi	990 (83,5)	196 (16,5)			
Felsőfokú	1046 (88,2)	140 (11,8)			
Anya életkora (n = 3614)			48,407***	2	0,116 ^s
-24	638 (75,2)	210 (24,8)			
25-34	1933 (85,6)	325 (14,4)			
35-	405 (79,7)	103 (20,3)			
Kapcsolat hossza (n = 3596)			47,030***	3	0,114 ^s
3 év vagy kevesebb	919 (76,4)	284 (23,6)			
3-6 év	903 (85,7)	151 (14,3)			
6-10 év	729 (86,1)	118 (13,9)			
10 év vagy több	415 (84,3)	77 (15,7)			

5. táblázat. Az átlagos és az alacsony minőségű párkapcsolat előfordulása az egyes szociodemográfiai csoportokban az első gyermeküket váró nők almintáján (folytatás)

Változó	Átlagos minőségű párkapcsolat n (%)	Alacsony minőségű párkapcsolat n (%)	χ^2	df	Cramer-féle V
Anya munkaviszonya (n = 3614)			32,137***	1	0,094
Van	2497 (84,0)	475 (16,0)			
Nincs	479 (74,6)	163 (25,4)			
Jövedelmi ötödök (n = 3285)			66,010***	4	0,142 ^s
1 (legalsó)	279 (69,8)	121 (30,3)			
2	346 (79,0)	92 (21,0)			
3	530 (82,4)	113 (17,6)			
4	687 (84,4)	127 (15,6)			
5 (legfelső)	864 (87,3)	126 (12,7)			
Gyermekvállalás tervezettsége (n = 3614)			66,851***	2	0,136 ^s
Tervezett	2353 (85,2)	409 (14,8)			
Nem tervezett	533 (73,8)	189 (26,2)			
Bizonytalan	90 (69,2)	40 (30,8)			
Összesen (n = 3614)	2976 (82,3)	638 (17,7)			

Megjegyzés: *** $p < 0,001$. A hatásméret mérésére a Cramer-féle V érték szolgált, amelynek értelmezése a szabadságfok függvénye. Ennek jelölése a táblázatban: ^s = kis hatás, ^m = közepes hatás.

6. táblázat. Az átlagos és az alacsony minőségű párkapcsolat előfordulása az egyes szociodemográfiai csoportokban a többedik gyermeküket váró nők almintáján

Változó	Átlagos minőségű párkapcsolat n (%)	Alacsony minőségű párkapcsolat n (%)	χ^2	df	Cramer-féle V
Paritás (n = 3867)			15,775***	2	0,064
2. gyermekét várja	1720 (69,5)	755 (30,5)			
3. gyermekét várja	642 (65,2)	342 (34,8)			
4. vagy többedik gyermekét várja	247 (60,5)	161 (39,5)			
Valós partnerkapcsolati helyzet (n = 3867)			139,204***	3	0,190 ^m
Házastársával él együtt	1765 (72,5)	671 (27,5)			
Élettárs házassági szándékkal	502 (67,9)	237 (32,1)			
Élettárs házassági szándék nélkül	328 (50,9)	317 (49,1)			
LAT	14 (29,8)	33 (70,2)			
Anyai iskolai végzettsége (n = 3866)			97,004***	3	0,158 ^s
Maximum 8 osztály	387 (54,6)	322 (45,4)			
Szakmunkás	331 (60,3)	218 (39,7)			
Érettségi	757 (71,5)	302 (28,5)			
Felsőfokú	1133 (73,1)	416 (26,9)			
Apa iskolai végzettsége (n = 3858)			78,479***	3	0,143 ^s
Maximum 8 osztály	309 (53,6)	267 (46,4)			
Szakmunkás	730 (65,6)	383 (34,4)			
Érettségi	707 (69,8)	306 (30,2)			
Felsőfokú	858 (74,2)	298 (25,8)			
Anyai életkora (n = 3867)			38,396***	2	0,100 ^s
-24	252 (54,8)	208 (45,2)			
25-34	1512 (69,0)	680 (31,0)			
35-	845 (69,5)	370 (30,5)			
Kapcsolat hossza (n = 3859)			5,973***	3	0,039
3 év vagy kevesebb	349 (63,6)	200 (36,4)			
3-6 év	586 (67,6)	281 (32,4)			
6-10 év	736 (67,1)	361 (32,9)			
10 év vagy több	933 (69,3)	413 (30,7)			

6. táblázat. Az átlagos és az alacsony minőségű párkapcsolat előfordulása az egyes szociodemográfiai csoportokban a többedik gyermeküket váró nők almintáján (folytatás)

Változó	Átlagos minőségű párkapcsolat n (%)	Alacsony minőségű párkapcsolat n (%)	χ^2	df	Cramer-féle V
Anya munkaviszonya (n = 3867)			57,074***	1	0,121 ^s
Van	1948 (71,1)	791 (28,9)			
Nincs	661 (58,6)	467 (41,4)			
Jövedelmi ötödök (n = 3571)			82,101***	4	0,152 ^m
1 (legalsó)	399 (54,2)	337 (45,8)			
2	556 (67,1)	273 (32,9)			
3	484 (70,7)	201 (29,3)			
4	537 (72,1)	208 (27,9)			
5 (legfelső)	429 (74,5)	147 (25,5)			
Gyermekvállalás tervezettsége (n = 3867)			79,401***	2	0,143 ^s
Tervezett	1770 (72,6)	668 (27,4)			
Nem tervezett	621 (58,4)	443 (41,6)			
Bizonytalan	218 (59,7)	147 (40,3)			
Összesen (n = 3867)	2609 (67,5)	1258 (32,5)			

Megjegyzés: *** $p < 0,001$. A hatásméret mérésére a Cramer-féle V érték szolgált, amelynek értelmezése a szabadságfok függvénye. Ennek jelölése a táblázatban: ^s = kis hatás, ^m = közepes hatás.

MEGVITATÁS

Jelen tanulmány a várandós nők párkapcsolati minőségének jellemzését és az azt befolyásoló szociodemográfiai tényezők vizsgálatát tűzte ki céljává, tekintettel arra, hogy ennek keresztmetszeti elemzését a korábbi szakirodalom kevésbé érinti. Az adatokat a Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat első szakaszának adatai szolgáltatták, amely 8287, többnyire a várandósság harmadik trimeszterében lévő anya részvételével valósult meg. Az elemzésből kizárásra kerültek azon személyek, akik az adatfelvételkor úgy nyilatkoztak, hogy nincsen partnerük, illetve hogy nem a jelenlegi partnerük a születendő gyermek vér szerinti apja. Ezáltal az elemzett adatbázis 8103 várandós nő adatát tartalmazza.

Elemzéseinket a vizsgált párkapcsolati dimenziók (elégedettség, elköteleződés, szülők közötti pozitív és negatív interakciók gyakorisága) négydimenziós modelljének illeszkedésének és a faktorok egymással mutatott összefüggéseinek tesztelésével kezdtük. A modell illeszkedése kiválóan bizonyult. A párkapcsolatot pozitívan értékelő konstruktumok (elégedettség, elköteleződés, pozitív interakciók) közepes mértékű, pozitív irányú korrelációt mutattak egymással, míg ezek a konfliktusok gyakoriságával kismértékben, negatív irányban jártak együtt. Ezen eredményekből látható, hogy habár mind a négy dimenzió a párkapcsolati minőség egy-egy jellemzője, mégis annak különböző aspektusait ragadja meg.

A hasonló párkapcsolati minőséggel jellemezhető csoportok azonosításakor két klasztert különítettünk el. Dacára annak tehát, hogy az elégedettség, elköteleződés, pozitív és negatív párkapcsolati interakciók és a válási szándék a párkapcsolat valamelyest különálló jellemzői, mégsem különíthetők el ezek mentén az anyák kettőnél több csoportja. Az első klaszterbe tartozó várandós nők, a minta 74,7%-a, mind a négy vizsgált alskála vonatkozásában magasabb minőségű párkapcsolatról nyilatkozott és esetükben senki nem számolt be arról, hogy felmerült volna a válás szándéka, míg a második klaszterbe tartozók, az anyák 25,3%-a már alacsonyabb párkapcsolati minőségről számoltak be, és az ebbe a csoportba tartozó nők harmadánál felmerült a válás szándéka. Így az első klaszterhez tartozó várandós anyák párkapcsolati minőségét "Átlagos minőségűnek", míg a második klaszterhez tartozó nőket "Alacsony minőségűnek" neveztük el.

A klaszterek kialakítását követően az egyes csoportokba való tartozást befolyásoló szociodemográfiai tényezők szerepét elemeztük. Az általunk vizsgált szociodemográfiai változók közé tartozott az anya paritása, az anya valós partnerkapcsolati helyzete, az anya és apa legmagasabb iskolai végzettsége, az anya életkora, a párkapcsolat hossza, a háztartás jövedelme, az anya munkaviszonya, és a várandósság tervezettség. A vizsgált szociodemográfiai háttérváltozók szignifikánsan, kis- vagy közepes mértékben befolyásolták azt, hogy a várandós milyen párkapcsolati minőségről számolt be, ez alól kivételt képez a párkapcsolat hossza, amelynek hatása a teljes mintán elhanyagolható mértékű volt.

Összességében, az alacsony minőségű párkapcsolati csoportba tartozás magas volt azon anyák körében, akik harmadik vagy ennél többedik gyermeküket várták, élettársi kapcsolatban éltek házassági szándék nélkül vagy nem éltek együtt partnerükkel, saját vagy partnerük iskolai végzettsége a maximum 8 osztályt érte el, nem rendelkeztek munkavisztonnyal, családjuk jövedelme az alsó ötödhez tartozott és a várandósságot nem tervezték vagy bizonytalan választ adtak ennek kapcsán.

Az anya gyermekeinek számát illetően, az alacsony minőségű párkapcsolat legkisebb arányban az első gyermeküket, legnagyobb arányban pedig a harmadik vagy többedik gyermeküket váró anyákra volt jellemző. A kapott eredmények részben támasztják alá az elméleti háttérben bemutatott összefüggéseket. A többedik gyermeküket váró anyák ugyanis már korábbi kutatásokban (Jose and Alfons, 2007; Karayağiz et al., 2019; Kowal et al., 2021; Mortensen et al., 2012) is alacsonyabb párkapcsolati minőségről számoltak be, mint a most szülővé váló nők. Ennek hátterében a többgyerekes családok esetében a szülők leterheltsége állhat. Minél több gyermek van egy családban, annál több feladatot kell a szülőnek ellátnia – hiszen a különböző életkorú gyerekeknek eltérő igényeik és szükségleteik vannak. Ebből kifolyólag csökken a párkapcsolat ápolására és az egymásra fordítható idő és energia mennyisége, ami negatívan hat a kapcsolat minőségére (Dew, 2007). Jelen elemzésben ugyanakkor a többedik gyermeküket váró nők esetén a második és a harmadik vagy többedik gyermeküket várók között már csupán nagyon kismértékű eltérést mutatottunk ki. A párkapcsolatok minőségének különbsége tehát elsősorban az anyává váló és a többgyerekes anyák között mutatkozott meg.

A valós partnerkapcsolati helyzet szintén fontos bejósoló változónak bizonyult, mely szerint azok, akik házasodási szándék nélkül élnek élettársi kapcsolatban, és különösen azok, akik nem élnek együtt a partnerükkel, lényegesen nagyobb eséllyel tartoznak az alacsony minőségű klaszterbe, mint a házastársukkal élők vagy élettársi kapcsolatban élők házasodási szándékkal. A házasságok magasabb minősége egybecseng a szakirodalommal, hiszen az élettársi kapcsolatok a házasságoknál rendre alacsonyabb minőségűnek és instabilabbnak bizonyultak (Dush et al., 2003; Erát, 2019; Hansen et al., 2007; Keizer and Schenk, 2012; Mortensen et al., 2012; Pilinszki, 2012). Elemzésünk ugyanakkor azt is alátámasztja, hogy az élettársi kapcsolatok korántsem homogének (Murinkó és Spéder, 2021), a házasodási szándékról beszámoló, élettársi kapcsolatban élő anyák ugyanis sokkal kevésbé különböztek a házasoktól, mint azok az élettársi kapcsolatban élő nők, akik nem terveztek házasságra lépni. Ami a gyermekszám moderáló hatását illeti, az első gyermeküket váró nőknél nagyobb a valós partnerkapcsolati helyzet hatása, mint a többedik gyermeküket váróknál. Az, hogy a többedik gyermeküket váró nőknél a valós partnerkapcsolati helyzet kisebb jelentőségű, következhet abból, hogy ekkorra már stabilizálódik az adott párra jellemző partnerkapcsolati státusz, illetőleg a bomlékony párkapcsolatok egy része a többedik gyermek vállalását megelőzően megszűnhet (Papházi et al., 2019).

A szülők iskolai végzettségét illető eredményeink alátámasztják azokat a korábban kapott eredményeket, melyek szerint az alacsonyabb iskolai végzettség alacsonyabb párkapcsolati minőséggel jár együtt (Belsky and Rovine, 1990; Dobrowolska et al., 2020; Moss et al., 1986). Az alacsony iskolai végzettség esetlegesen együtt járhat olyan tudás és készségek hiányával, amely negatív hatással van a kapcsolati minőségre. Továbbá az alacsony iskolai végzettség együtt járhat a rosszabb jövedelmi helyzettel, melynek hatását szintén kimutatták elemzéseink. A várandós nő munkaviszonyának hiánya és a család jövedelmi helyzetének alsó ötödbe való tartozása is a rizikócsoporthoz kerülést növelte mintánkban. Ha a család csak nagy nehézségek árán tudja biztosítani a megélhetését, ez fokozott stresszt eredményezhet, amely mellett a szülők kevesebb időt és energiát tudnak a párkapcsolatra fordítani (Jackson et al., 2016; Maslow, 1943). Végül a gyermekvállalást nem tervezők rosszabb párkapcsolati minősége azzal magyarázható, hogy ezen családokban a magzat megfogantatása egy váratlan és esetlegesen nem kívánt esemény, ami megnehezíti a párok ehhez történő alkalmazkodását (Cox et al., 1999; Mortensen et al., 2012; Pohárnok, 2017). A szocioökonómiai státusz (iskolai végzettség, anyai munkaviszony, jövedelem) és a várandósság tervezettségére kapcsán megfigyelt összefüggések hasonlóképp érvényesültek attól függetlenül, hogy az anya első vagy többedik gyermekével volt várandós.

Ami a párkapcsolat hosszát illeti, míg az első gyermeküket várók esetén ez kis hatással bír a kapcsolat minőségére (akiknél az eredmények az első gyermekvállaláskor 3 évnél rövidebb párkapcsolatok nagyobb sérülékenysége utalnak), addig a többedik gyermeküket váróknál, valamint a teljes mintán a változó hatása bár szignifikáns, ám elhanyagolható mértékű. Az első gyermekeknél megfigyelt kép azért is érdemel kiemelt figyelmet, mert a rövidebb ideje házasságban élőknel a párkapcsolat minősége nagyobb mértékben csökken a gyermek születésének következtében (Belsky and Rovine, 1990; Mortensen et al., 2012; Moss et al., 1986), ezek a párkapcsolatok tehát hosszabb távon kevésbé rugalmasan alkalmazkodhatnak a gyermekvállalás kihívásaihoz.

LIMITÁCIÓK, KITEKINTÉS

Jelen kutatás limitációi közé tartozik, hogy a párkapcsolati dimenziók vizsgálata egyoldalúan - kizárólag az anya bevonásával - történt. Ez tehát egy részleges képet mutat számunkra a párkapcsolat működéséről. A válaszadás emellett ön-

beszámolás tesztekkel történt, amelyek eredményét a szociális kívánatossági hatás és az anya pillanatnyi szubjektív, tudatos megítélése is torzíthat, például egy megfigyeléses vizsgálathoz képest. További limitáció, hogy a várandósságot megelőzően nincs ismeretünk a párkapcsolatokról, ugyanakkor már a várandósság tényének is hatása van a párkapcsolat dinamikájára (Lawrence et al., 2008.). A jelen tanulmányban bemutatott keresztmetszeti elemzések a várandós nők párkapcsolati minőségének csupán egy pillanatnyi képét ismertetik, a későbbiekben ezeket longitudinális elemzésekkel is érdemes kiegészíteni, amelyre prospektív módon a Kohorsz '18 kutatás lehetőséget biztosít.

A vizsgálat eredményei információval szolgálhatnak a gyermeket váró párok támogatására kialakított prevenciós és intervenciós programok tervezéséhez. Az, hogy a várandósság idején a sokgyermekes, a nem házas vagy házasodni nem szándékozó és az alacsonyabb szocioökonómiai státuszú anyák értékelték párkapcsolatukat alacsony minőségűnek egyben azt is jelenti, hogy fontos ezeket a gyermeket váró nőket és partnereiket, őket megszólító és számukra elérhető módokon segíteni abban, hogy a párkapcsolatuk rugalmasan alkalmazkodjon a gyermek vállalása kapcsán felmerülő kihívásokhoz. Kiemelten fontos, hogy a párok már a várandósság idején pszichoedukációban részesüljenek a párkapcsolatukat érintő változásokról, történjen ez akár csoportos akár egyéni konzultációk keretében, ahogy erre egy korábbi kutatás is felhívta a figyelmet (Deave et al., 2008).

HIVATKOZÁSOK

- Amato, P. R. and Booth, A. (1997). *A generation at risk: Growing up in an era of family upheaval*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Anderson, C., Keltner, D. and John, O. P. (2003). Emotional convergence between people over time. *Journal of personality and social psychology*, 84(5), 1054-1068.
- Bäckström, C., Kåreholt, I., Thorstensson, S., Golsäter, M. and Mårtensson, L. B. (2018). Quality of couple relationship among first-time mothers and partners during pregnancy and the first six months of parenthood. *Sexual & Reproductive Healthcare*, 17, 56-64.
- Belsky, J. and Rovine, M. (1990). Patterns of marital change across the transition to parenthood: Pregnancy to three years postpartum. *Journal of Marriage and the Family*, 52(1), 5-19.
- Bowen, M. (1966). The use of family theory in clinical practice. *Comprehensive psychiatry*, 7(5), 345-374.
- Burman, B., John, R. S. and Margolin, G. (1992). Observed patterns of conflict in violent, nonviolent, and nondistressed couples. *Behavioral Assessment*, 14, 15-37.
- Claxton, A. and Perry-Jenkins, M. (2008). No fun anymore: Leisure and marital quality across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and Family*, 70(1), 28-43.
- Cowan, C. P. and Cowan, P. A. (1999). Becoming a parent. In A. S. Skolnick & J. H. Skolnick (Eds.), *Family in transition*. New York: Addison-Wesley. 189-201.
- Cox, M. J., Paley, B., Burchinal, M. and Payne, C. C. (1999). Marital perceptions and interactions across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and the Family*, 611-625.
- Dean, L. R., Carroll, J. S. and Yang, C. (2007). Materialism, perceived financial problems, and marital satisfaction. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 35(3), 260-281.
- Deave, T., Johnson, D. and Ingram, J. (2008). Transition to parenthood: the needs of parents in pregnancy and early parenthood. *BMC pregnancy and childbirth*, 8(1), 1-11.
- Dew, J. P. (2007). *Do you have the time? Changes in and implications of spouses' time together*. Pennsylvania State University: doctoral dissertation.
- Dew, J. and Wilcox, W. B. (2011). If momma ain't happy: Explaining declines in marital satisfaction among new mothers. *Journal of Marriage and Family*, 73(1), 1-12.
- Dobrowolska, M., Groyecka-Bernard, A., Sorokowski, P., Randall, A. K., Hilpert, P., Ahmadi, K. ... and Sorokowska, A. (2020). Global perspective on marital satisfaction. *Sustainability*, 12(21), 8817.
- Dush, C. M. K., Cohan, C. L. and Amato, P. R. (2003). The relationship between cohabitation and marital quality and stability: Change across cohorts?. *Journal of Marriage and Family*, 65(3), 539-549.
- Edgar, M. (2004). *Marital satisfaction and family planning practices*. The University of North Dakota: doctoral dissertation.
- Erát D. (2019). A párkapcsolattal való elégedettség időbeli alakulása: lehetséges pályák és befolyásoló tényezők. *Demográfia*, 62(4), 347-384.

- Farmer, M. M. and Ferraro, K. F. (1997). Distress and perceived health: mechanisms of health decline. *Journal of Health and Social Behavior*, 38(3), 298–311.
- Fawcett, J. T. (1988). The value of children and the transition to parenthood. *Marriage & family review*, 12(3-4), 11–34.
- Fincham, F., Rogge, R. and Beach, S. (2018). Relationship Satisfaction. In A. Vangelisti & D. Perlman (Eds.), *The Cambridge Handbook of Personal Relationships* (Cambridge Handbooks in Psychology, pp. 422–436). Cambridge: Cambridge University Press.
- Gebuzá, G., Kaźmierczak, M., Mieczkowska, E., Gierszewska, M. and Banaszekiewicz, M. (2016). Adequacy of social support and satisfaction with life during childbirth. *Polish Annals of Medicine*, 23(2), 135–140.
- Ghahremani, F., Doulabi, M. A., Eslami, M. and Shekarriż-Foumani, R. (2017). Correlation between number and gender composition of children and marital satisfaction in women presenting to health centers in Tehran-Iran, 2015. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*, 11(2), 95–98.
- Gilford, R. and Bengtson, V. (1979). Measuring Marital Satisfaction in Three Generations: Positive and Negative Dimensions. *Journal of Marriage and Family*, 41(2), 387–398.
- Goldenberg H. and Goldenberg I. (2008). *Áttekintés a családról*. Első kötet. Budapest: Animula kiadó.
- Gottman, J. M. (1993). A theory of marital dissolution and stability. *Journal of Family Psychology*, 7(1), 57–75.
- Gottman, J. M. and Silver, N. (2016). *A jól működő házasság 7 alapelve*. Budapest: Kulcslyuk Kiadó.
- Gödri I. (2001). *A házassági kapcsolatok minősége és stabilitása – Elméleti támpontok és mérési lehetőségek. Kutatási Jelentések 66*. Budapest: KSH Népeśségtudományi Kutatóintézet.
- Hadházi É. és Hajdu I. (2014). Múlt- és jelenbeli tapasztalatok összefonódásai párkapcsolatban és az anyaságban. *Psychologia Hungarica Caroliensis*, 2(1), 23–49.
- Hansen, T., Moum, T. and Shapiro, A. (2007). Relational and individual well-being among cohabitators and married individuals in midlife: Recent trends from Norway. *Journal of Family Issues*, 28(7), 910–933.
- Hill, R. and Rodgers, R. H. (1964). The developmental approach. In H. T. Christensen (Ed.), *Handbook of marriage and the family* (pp. 171–211). Chicago: Rand McNally.
- Hobbs, D. F. and Cole, S. P. (1976). Transition to parenthood: a decade replication. *Journal of Marriage and the Family*, 38(4), 723–731.
- Hooper, D., Coughlan, J. and Mullen, M.R. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53–60.
- Hu, L. and Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1–55.
- Jackson, G. L., Trail, T. E., Kennedy, D. P., Williamson, H. C., Bradbury, T. N. and Karney, B. R. (2016). The salience and severity of relationship problems among low-income couples. *Journal of Family Psychology*, 30(1), 2–11.

- Johnson, D. R., White, L. K., Edwards, J. N. and Booth, A. (1986). Dimensions of marital quality. *Journal of Family Issues*, 7(1), 31–49.
- Jose, O. and Alfons, V. (2007). Do demographics affect marital satisfaction?. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 33(1), 73–85.
- Karayağiz, S., Ertuğrul, T. A. Ş. and Hamurcu. (2019) A. The effect of number of children on marital satisfaction and spouse support. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43(1), 145–154.
- Keizer, R. and Schenk, N. (2012). Becoming a parent and relationship satisfaction: A longitudinal dyadic perspective. *Journal of Marriage and Family*, 74(4), 759–773.
- Keizer, R., Dykstra, P. A. and Poortman, A. R. (2010). The transition to parenthood and well-being: the impact of partner status and work hour transitions. *Journal of family psychology*, 24(4), 429–438.
- Kerekes Zs. (2017). Biztos bázis (I): A kiegyensúlyozott párkapcsolat és családdá válás. In Sz. Makó, H. és Veszprémi, B. (szerk.), *A párkapcsolattól a gyermekágyig* (30–60. o.). Pécs: Octoport Nonprofit Kft.
- Kopcsó K. (2018). Kérdőívelemek magyar adaptációja. In Veroszta Zs. (szerk.), *Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat módszertani leírás. A várandós kutatási szakasz előkészítése. Kutatási Jelentések 99*. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. Jelentések 99. 33–40.
- Kowal, M., Groyecka-Bernard, A., Kochan-Wójcik, M. and Sorokowski, P. (2021). When and how does the number of children affect marital satisfaction? An international survey. *Plos one*, 16(4), e0249516.
- Kozékiné Hammer Zs. (2014). *A párkapcsolati elégedettség vizsgálata rendszerszemléleti keretben*. Budapest: doktori disszertáció.
- Kurdek, L. A. (1999). The nature and predictors of the trajectory of change in marital quality for husbands and wives over the first 10 years of marriage. *Developmental psychology*, 35(5), 1283–1296.
- Lakatos Cs., Martos J., Mányai A., & Martos T. (2020). Párokapcsolati mintázatok és kapcsolati elégedettség együtt élő pároknál: az Olson-modell ellenőrzése. *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika*, 21(1), 56–85.
- Lawrence, E., Nysten, K. and Cobb, R. J. (2007). Prenatal expectations and marital satisfaction over the transition to parenthood. *Journal of Family Psychology*, 21(2), 155–164.
- Lawrence, E., Rothman, A. D., Cobb, R. J., Rothman, M. T. and Bradbury, T. N. (2008). Marital satisfaction across the transition to parenthood. *Journal of Family Psychology*, 22(1), 41–50.
- Lundgren, I. (2005). Swedish women's experience of childbirth 2 years after birth. *Midwifery*, 21(4), 346–354.
- Marcinkowska, U. M., Little, A. C., Galbarczyk, A., Nenko, I., Klimek, M. and Jasienska, G. (2018). Costs of reproduction are reflected in women's faces: Post-menopausal women with fewer children are perceived as more attractive, healthier and younger than women with more children. *American journal of physical anthropology*, 165(3), 589–593.

- Marini M., M. (1980). Effects of the number and spacing of children on marital and parental satisfaction. *Demography*, 17(3), 225–242.
- Marsh, H. W., Hau, K.-T. and Wen, Z. (2004). In Search of Golden Rules: Comment on Hypothesis-Testing Approaches to Setting Cutoff Values for Fit Indexes and Dangers in Overgeneralizing Hu and Bentler's (1999) Findings. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 11(3), 320–341.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
- Mortensen, Ø., Torsheim, T., Melkevik, O. and Thuen, F. (2012). Adding a baby to the equation. Married and cohabiting women's relationship satisfaction in the transition to parenthood. *Family process*, 51(1), 122–139.
- Moss, P., Bolland, G., Foxman, R. and Owen, C. (1986). Marital relations during the transition to parenthood. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 4(1-2), 57–67.
- Murinkó L. és Spéder Zs. (2015). Párkapcsolatok. In Monostori J., Óri P. és Spéder Zs. (szerk.), *Demográfiai portré 2015*. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. 9–26.
- Murinkó L. és Spéder Zs. (2021). Párkapcsolatok, házasságkötés. In Monostori J., Óri P. és Spéder Zs. (szerk.), *Demográfiai Portré 2021* (9–28. o.). Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. 9–28.
- Nomaguchi, K. M. (2012). Parenthood and psychological well-being: Clarifying the role of child age and parent-child relationship quality. *Social Science Research*, 41(2), 489–498.
- Nomaguchi, K. M. and Brown, S. L. (2011). Parental Strains and Rewards among Mothers: The Role of Education. *Journal of marriage and the family*, 73(3), 621–636.
- Nomaguchi, K. M. and Millie, M. A. (2003). Costs and rewards of children: The effects of becoming a parent on adults' lives. *Journal of marriage and family*, 65(2), 356–374.
- Olson, D. H. and Gorall, D. M. (2003). Circumplex model of marital and family systems. In F. Walsh (Ed.), *Normal Family Processes*. New York: Guilford. 514–547.
- Papházi T., Béres O., Barat E., Trieb M. és Székely A. (2019). Párkapcsolatok és gyermekvállalás a külföldi magyar családok körében – egy reprezentatív kutatás eredményei. *Kisebbségi Szemle*, 4(3), 7–36.
- Perren, S., Von Wyl, A., Simoni, H., Stadlmayr, W., Bürgin, D. and Von Klitzing, K. (2003). Parental psychopathology, marital quality, and the transition to parenthood. *American Journal of Orthopsychiatry*, 73(1), 55–64.
- Pilinszki A. (2012). Párkapcsolati stabilitás és minőség egy országos kutatás tükrében. *Acta Sociologica-Pécsi Szociológiai Szemle*, 5(1), 161–170.
- Pohárnok M. (2017). A gyermekvárás lélektani jellemzői – anyai perspektívából. In Sz. Makó, H. és Veszprémi, B. (szerk.), *A párkapcsolattól a gyermekágyig* (105–119. o.). Pécs: Octoport Nonprofit Kft.
- Pollmann-Schult, M. (2014). Parenthood and life satisfaction: Why don't children make people happy?. *Journal of Marriage and Family*, 76(2), 319–336.4
- Raphael-Leff, J. (2010). *Másállapot. A várandósság pszichológiája*. Budapest: Háttér Kiadó.
- Rijken, A. J. and Thomson, E. (2011). Partners' relationship quality and childbearing. *Social Science Research*, 40(2), 485–494.

- Rollins, B. C., and Cannon, K. L. (1974). Marital satisfaction over the family life cycle: A reevaluation. *Journal of Marriage and the Family*, 271-282.
- Rusbult, C. E. (1983). A longitudinal test of the investment model: The development (and deterioration) of satisfaction and commitment in heterosexual involvements. *Journal of personality and social psychology*, 45(1), 101-117.
- Rusbult, C. E., Martz, J. M. and Agnew, C. R. (1998). The Investment Model Scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. *Personal Relationships*, 5(4), 357-387.
- Sagiv-Reiss, D. M., Birnbaum, G. E. and Safir, M. P. (2012). Changes in sexual experiences and relationship quality during pregnancy. *Archives of sexual behavior*, 41(5), 1241-1251.
- Sanford, K. (2003). Problem-solving conversations in marriage: Does it matter what topics couples discuss. *Personal Relationships*, 10, 97-112.
- Shapiro, A. F., Gottman, J. M. and Carrere, S. (2000). The baby and the marriage: Identifying factors that buffer against decline in marital satisfaction after the first baby arrives. *Journal of family psychology*, 14(1), 59-70.
- Silverstein, M. and Bengtson, V. L. (2008). Longitudinal Study of Generations, 1971, 1985, 1988, 1991, 1994, 1997, 2000, 2005 [California]. ICPSR - *Inter University Consortium for Political and Social Research*.
- Spéder Zs. (2005). Az élettársi kapcsolat térhódítása Magyarországon és néhány szempont a demográfiai átalakulás értelmezéséhez. *Demográfia*, 48(2-3), 187-217.
- Stanca, L. (2012). Suffer the little children: Measuring the effects of parenthood on well-being worldwide. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 81(3), 742-750.
- Szabó L., Boros J., Fábrián I., Gresits G., Hortobágyi A., Kapitány B., Kis R., Kopcsó K., Leitheiser F., Rohr A., Spéder Zs., Veroszta Zs. (2020). *Várandós kutatási szakasz. Technikai riport. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat, Kutatási Jelentések 102*. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- Thibaut, J. W. and Kelley, H. H. (1959). *The social psychology of groups*. John Wiley.
- Twenge, J. M., Campbell, W. K. and Foster, C. A. (2003). Parenthood and marital satisfaction: a meta-analytic review. *Journal of marriage and family*, 65(3), 574-583.
- Vajda D. (2012). *A párkapcsolati elégedettség és a családi életciklusok összefüggései*. Interdiszciplináris doktorandusz konferencia.
- VanLaningham, J., Johnson, D. R. and Amato, P. (2001). Marital happiness, marital duration, and the U-shaped curve: Evidence from a five-wave panel study. *Social forces*, 79(4), 1313-1341.
- Veroszta Zs. (szerk.) (2018). *Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat módszertani leírás. A várandós kutatási szakasz előkészítése. Kutatási Jelentések 99*. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- Warren, S. and Brewis, J. (2004). Matter over mind? Examining the experience of pregnancy. *Sociology*, 38(2), 219-236.
- Weinreb, L., Byatt, N., Moore Simas, T. A., Tenner, K. and Savageau, J. A. (2014). What happens to mental health treatment during pregnancy? Women's experience with prescribing providers. *Psychiatric Quarterly*, 85(3), 349-355.
- Zamani, P., Ziaie, T., Lakeh, N. M. and Leili, E. K. (2019). The correlation between perceived social support and childbirth experience in pregnant women. *Midwifery*, 75, 146-151.

RELATIONSHIP QUALITY OF PREGNANT WOMEN AND ITS ASSOCIATIONS WITH SOCIODEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS

ABSTRACT

Childbearing influences the parental relationship quality and dynamics. The aim of the present analysis was to examine the relationship quality of pregnant women and its associations with sociodemographic factors. Data was provided by the first wave of the Cohort '18 - Growing up in Hungary longitudinal study (n = 8103). Relationship quality was measured by the frequency of positive and negative couple interactions experienced by the woman, her relationship satisfaction and commitment and her intention to divorce. Confirmatory factor analysis was used to confirm the differentiation of the four relationship evaluation scales. We identified two clusters of pregnant women: those living in an average and in a low-quality relationship (25.3%). Belonging to the low-quality group was relatively high among women who were expecting their third or subsequent child, were in a cohabiting relationship without the intention of marriage or did not live with their partner, they or their partner had low level of education, were unemployed, had low household income, had an unplanned pregnancy or was uncertain about the plannedness of pregnancy. The correlations with sociodemographic factors were slightly moderated by whether the woman was expecting her first or subsequent child. These results may inform the development of programs supporting couples expecting a child.

Keywords: relationship quality, pregnancy, sociodemographic factors, childbearing